

egyetlen bronzszobra Budapestén van.

*Két tragikus művészelet s nefány kínos
eset fűződik hozzá.*

Lionardo da Vinci a művészetek tör-ténetének az a tragikus figurája, akinek hallatlanul gazdag munkásságából talán a legkevesebb emléke maradt fenn az utókorra. Élete a próbálkozásoknak, tervezgetéseknek végeleáthatatlan sora és mégis alig néhány eredeti műve maradt fenn teljes épségben és hitelességben. Talán a legszomorubb végzet kísérte a szobrászati alkotásait, amelyek közül, — az egyetlen, nem is hiteles berlini »Flóra« kivételével, amely körül vagy két év-tizedje olyan kínos vita fűződött, — egyetlen egy sem maradt fenn, holott Lionardo, fennmaradt kartonjainak tanu-sága szerint, több mindenfajta apróbb plasztikai művén kívül, egészen bizonyo-san két hatalmas monumentumon is dol-gozott, két lovasemléken, amelyek közül az egyik egy Sforza-emlék lett volna, a másik pedig Gian Giacomo Trivulzió-nak, Milano kalandor-kormányzójának az em-lékezetét lett volna hivatva megörökíteni. Egyik emlék sem jutott a végrehajtás stádiumáig. Az utóbbi emlékről fennmar-adt rajzok és költségvetések azt bizo-nyítják, hogy Lionardo 1506—1512 kö-zött behatóan foglalkozott ennek a szo-bornak a megtervezésével, kisebb min-tákat is készített hozzá, ezek azonban a századok viharaiban elkallódtak. Lionardo idegen földön, idegen kenyéren hunyta le fáradt szemét, anélkül, hogy az olasz művészi mult számára megalkothatta volna azt a művét, amelyről azt hitte, hogy ezzel éri el minden alkotásainak csúcspontját: egy hatalmas, óriási mé-retű bronzmomentuma. A művészi kielé-gületlenségnek ez a fojtogató érzése meg-törte az öregedő művésznek lánglelkét...

Magyar művészsors

1818 június 17-én érkezett Rómába egy huszonhat esztendő s magyar művészfiu, aki Rimaszombatban lakatosmesterséget tanult, mint lakatosinas került aztán Bu-

dára és Bécsbe, s itt — szinte vélet-lenül, — sodródott bele a művészet ölelő karjaiba, amelyek vaserejükkel végül is agyonfojtogatták ezt a szobrászt. Ferenczy István volt ez a művész, aki olyan zseniális lendülettel indult utjának, hogy lakatoslegény létére Thorwaldsen tanít-ványává, Canova barátjává lehetett, Ró-mában a Palazzo Veneziában, Budán a Sándor Mórítz gróf palotájában (ma mi-niszterelnökség) élhetett, Kazinczy »az első magyar szobrász«-szá kiáltotta ki (igaz, hogy amikor személyesen megis-merkedett vele, akkor kissé lehült a lel-kesedése, miután Ferenczyn — Kazin-czy szerint — tulságosan kiütközött a lakatosinasi származása), Döbrentey a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választathatta be, — s akit azonban ke-servesen üldözött a Lionardo sorsa: az egyetlen nagy, monumentális szobormü-re, Mátyás király hatalmas lovas emlékének végrehajtására sohasem kerülhetett a sor. Ferenczy ebben a művében akarta hazá-jának megmutatni, hogy halhatatlan mű-vet tud alkotni, de Széchenyi István év-tizedeken keresztül üldözte, — egészen érthetetlenül, — ezt a művészt s végül is elgáncsolta legszebb alkotóálmát. Az öre-gedő művész elkeseredésében kalapáccsal dirib-darabokra zuzta budai műtermében álló minden művét, s aztán fáradt lélek-vel visszavonult Rimaszombatra, szülővá-rosába, hogy rokonai kegyelemkenyerén tengesse utolsó esztendeit s — miként egykor Lionardo, hiábavalóan bibelődött az akkor természetesen még megoldha-tatlan repülőgép problémájával, — ugy Ferenczy is a megoldhatatlan *perpetuum mobile*-gép feltalálásába ölte bele ki-hulló életenergiáinak végső szikráit.

Elfalazott műkincsek

De amikor még alkotókedve ja-vában és hirneve virágjában élt, Itáliában való kóborlásai idején szegényes zseb-

pénzéből — akkoriban még olcsón lehetett műtárgyakat vásárolni — tömegesen vásárolt fel kisebb-nagyobb bronzszobrokat, annyit, hogy amikor öregkorára Budáról a szülővárosába költözött, a saját holmijával együtt tizenhat társzékér cipelte el a gyűjteményeit. A saját alkotásait volt szíve összezúzni, de az idegen művészek alkotásai iránt mélyeséges hódolat fogta el s ez bírta arra, hogy amikor 1849-ben az orosz invázió fenyegette szülővárosát is, műtárgyait ládába rakatta és rokonainak házában elfaltaztatta.

Hét esztendő múlva megtörtén, reményevesztetten szállt sirjába és végrendeletében azt kötötte ki, hogy legutolsóinak készült kedvenc szobrát, a »Haldokló Eurydikét« — amelyet ugyan szintén darabokra zuzott, — tegyék melléje a sirba. Azután ötven esztendeig a nevét sem igen ejtették ki Magyarországon.

A Trivulzio-émlék mintája Budapesten

1904-ben egy kiváló magyar műtörténész, Meller Simon, nyomára jött annak, hogy Ferenczy Istvánnak itt-ott létező, különböző saját művein kívül kell még az Olaszországból hozott bronzgyűjteményének is valahol lappangania, amelyet Ferenczy annak idején ugyan felajánlott az országgyűlésnek a Nemzeti Múzeum számára való megvétel céljára, de akkor nem volt ilyesmire pénz s így ez a gyűjtemény azóta ismeretlen helyen kallódik. Meller Simon utánajárásának meg volt az eredménye: sikerült 80 darab gyönyörű itáliai bronzplasztikát megtalálnia, amelyek azután a Szépművészeti Múzeum birtokába kerültek.

Meller szeretettel és nagy hozzáértéssel dolgozta fel ezt a páratlan kincset, amikor egyszerre kutatásai közben arra az egyenesen szenzációs felfedezésre bukkant, hogy a gyűjtemény egyik darabja, egy 23.5 cm. magas bronzlovasszobor, a Lionardo Trivulzio-émlékéhez

készült bronzminta, Lionardo eredeti és tehát egyetlen fennmaradt hiteles plasztikai műve. A Windsor-gyűjteményben és egyebütt őrzött Lionardo-féle tervvázlatrajzok alapján részletes bizonyosságát szolgáltatta feltevése helyes voltának s aztán úgy magyar nyelven, mint (a háboru alatt, 1916-ban) németül is részletes tanulmányban fektette le kutatásainak eredményét.

Végre előkerült egy hiteles Lionardo-plasztika! A tudósok nagyrésze fenntartás nélkül csatlakozott Meller megállapításához; de — ezt itt tárgyilagosan meg kell mondanunk, — akadtak egyesek, éspedig ismert nevű műtörténészek, így pl. a tekintélyes olasz Venturi is, akik kétségbevonták Meller megállapításait, legalább is olyan értelemben, mintha a Szépművészeti Múzeum bronz Lionardónak eredeti műve lenne, — bár a Trivulzio-émlékkel való összefüggését így is

Lionardo da Vinci bronzmásképe a Trivulzio-émlék számára (a budapesti Szépművészeti Múzeumban)

el kellett ismerniök. Így hát, bármiként döntsön is majdan a művészettörténelem, annyi minden bizonytal érvényben marad majd, hogy Budapesten olyan bronzszobrot őriznek, amely egyedül őrizte meg Lionardo szobrászi zsenijének emlékét.

Tudósok vitája

Jó idővel a kommün után aztán Meller Simont — jól jegyezzük meg: nem a kommün okából, amelyhez a legkisebb köze sem volt — muzeumi állásából elüldözték. Meller külföldre ment s ma a világ műkereskedelmének egyik legfontosabb tényezője, akinek tanácsát kikérni még Amerikából is eljönnek a szakemberek. Elégtetelével szolgálhat az, hogy az itthoni kicsinyes üldözések helyett odakünn tetemes vagyont gyűjthetett fel pár év alatt, tisztán tudásával és nagyszerű műérzékével, amelyet idehaza az állam nem óhajtott szolgálatában megtartani.

Per a kincstár ellen

A Ferenczy-féle gyűjteménynek s vele együtt a Lionardo bronzlovasának dolga pedig itthon időközben újabb komplikációk sodrába került. Ferenczy István rokonörökösei ugyanis — a lapjelentések szerint — özvegy Harmaczy Béláné Já-

nosdeák Paula és nővére, özv. Sándy Gyuláné, pert indítottak a kincstár ellen a gyűjtemény visszaszolgáltatásáért. Szerintük ugyanis ők ugyan 1914-ben 210.000 aranykoronáért adták el a gyűjteményt, amelynek vételára 10 év alatt volt lefizetendő, s így ők a közben adódott infláció következtében csupán 128.000 mai értékű pengőt kaptak a kincstártól. De ők az eladás idején nem tudták, hogy a gyűjteményben egy Lionardo-szobor is van; ha ezt tudták volna, sokkal nagyobb árat kötöttek volna ki érte. Így most azt követelik, hogy miután az eladás téves előzményeken alapult, a Szépművészeti Múzeum szolgáltatassa ki nekik a vételár visszaadása fejében a gyűjteményt.

A perfelvétel ebben az érdekes ügyben már hónapokkal ezelőtt megvolt s a Szépművészeti Múzeum — ahogy bennünket kiváló igazgatója, Petrovics Elek, informált, — arra az álláspontra helyezkedik, hogy egyáltalán nincs még eldöntve, vajjon tényleg Lionardo alkotása-e a kérdéses szobormű, s így az örökösök jogtalanul perlik vissza a szerencsétlen, magyar- és művészsorsu Ferenczy István hagyatékát.

A pör tárgyalása nyilván világszenzációt fog kelteni.

